

ถอดรหัส 'ซูปแต้ม'
พัฒนาชุมชน
จุฬาร่างกาย > 1

ถอดรหัส ซูปแต้ม พัฒนาชุมชน

เมื่อมรดกกว่าร้อยปี
บนผนังโบสถ์
ถูกนำมาต่อยอดสร้าง
มูลค่าทางเศรษฐกิจ
แก่ชุมชน "ซูปแต้ม"
จึงไม่ใช่แค่งานจิตรกรรม
แต่ยังเป็นได้ทั้ง ปฏิทิน เสื้อ
กระเป๋า เข็มกลัด จาน ชาม
และอื่นๆ อีกมากมาย

เรื่อง : สุมาลี สุวรรณกร
ภาพ : ทวีศักดิ์ ฤกษ์มาลัย
กรุงเทพธุรกิจ

W ดึง "ซูปแต้ม" ที่เป็นที่รู้จักกันในภาคอีสาน หรือที่รู้จักกันกว้างขวางในชื่อ "จิตรกรรมฝาผนัง" ของภาคกลาง ณ เวลานั้นคงพูดได้เต็มปากว่า น้อยคนนักที่จะไม่รู้จัก
ทั้งนี้คำว่า "ซูปแต้ม" ไม่นับรวมภาพวาดที่เพิ่งเกิดไม่นานมานี้ แต่นับเฉพาะลิมหรือโบสถ์ที่มีซูปแต้มอายุไม่ต่ำกว่า 150 ปีขึ้นไปเท่านั้น

ยิ่งเวลาผ่านไป คุณค่าของซูปแต้มหรือจิตรกรรมฝาผนังที่อยู่บนผนังของ "ลิม" หรือโบสถ์ ก็ยิ่งเพิ่มมูลค่าอย่างมากมายนับหลาย โดยเฉพาะในชุมชนที่มีการต่อยอดซูปแต้มเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ และนำมาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของชุมชนเพื่อจำหน่าย ตั้งแต่การนำไปเพิ่มมูลค่าด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาชุมชน รวมไปถึงการปลุกใจให้คนในท้องถิ่นหันมารักบ้านเกิดของตนเอง

ในภาคอีสานมีลิมที่มีซูปแต้มกระจายอยู่หลายจังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในภาคอีสานตอนกลาง ทั้งร้อยเอ็ด มหาสารคาม ขอนแก่น นอกจากนี้ยังมีกระจายในพื้นที่อีสานเหนือและใต้ อาทิ

กรุงเทพธุรกิจ

Krungthep Turakij
Circulation: 200,000
Ad Rate: 2,400

Section: จุติประภาย/หน้าแรก

วันที่: ศุกร 11 พฤษภาคม 2561

ปีที่: 31

ฉบับที่: 10823

Col.Inch: 227.15 Ad Value: 545,160

หัวข้อข่าว: ถอดรหัส สูปแต่้ม พัฒนาชุมชน

หน้า: 1(บน)

PRValue (x3): 1,635,480

Clip: Full Color

เลย หนองคาย อุบลราชธานี นครราชสีมา ฯลฯ

จากลิมหรือโบสถ์ที่มีสูปแต่้มอายุมากกว่า 150 ปีขึ้นไปนั้น มีการพูดถึงลิมอยู่ 5 แห่ง ที่ถูกยกให้เป็นลิมที่มีลวดลายการวาดที่งดงาม และเรื่องเล่าที่แฝงคติธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนอีสาน ไม่ว่าจะเป็น ลิมวัดโพธาราม และวัดป่าเรไรย์ ต.ดงบัง อ.นาดูน จ.มหาสารคาม, ลิมวัดบ้านยาง อ.บรบือ จ.มหาสารคาม, ลิมวัดโพธาราม ต.นาดูน อ.นาดูน จ.มหาสารคาม, ลิมวัดสวนวารีย์ อ.บ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น และลิมวัดไชยศรี อ.เมือง จ.ขอนแก่น โดยทุกลิมเคยถูกการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ใช้ทำเป็นเส้นทางท่องเที่ยวชมลิมและสูปแต่้มอีสานมาก่อนหน้านี้ และยังคงกลายเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่นักศิลปะ วรรณกรรม ชื่นชอบมาเที่ยวชมอย่างสม่ำเสมอ

แต่หากจะมองสูปแต่้มให้เข้าใจ คงต้องเข้าใจตัวบท หรือ เรื่องราวของวรรณกรรมซึ่งเป็นที่มาของภาพที่ถูกนำเสนอ ก่อน ไม่นานนั้นแม้จะมองสูปแต่้มนานแค่ไหนก็ไม่อาจจะเข้าใจได้ว่าเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับอะไร

อ่านวรรณกรรมถึงเข้าใจสูปแต่้ม

เกี่ยวกับเรื่องราววรรณกรรมที่ปรากฏบนผนังลิมนั้น ผศ.ชอบ ดิสนโคก นักวิชาการด้านวัฒนธรรม อดีตผู้อำนวยการสำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น บอกเล่าในขณะพาเข้าชมลิมอีสานใน 3 จังหวัดอีสานตอนกลางในโครงการสูปแต่้มเพื่อการพัฒนาชุมชน จัดโดย เครือข่ายสื่อศิลปวัฒนธรรมชุมชนอีสาน สนับสนุนโดยแผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ว่า ลิมวัดบ้านยาง หรือ วัดยางทอง นั้นมีเรื่อง พระเวสสันดรชาดก พระมาลัย ท้าวปาจิตกับนางอรพิม พุทธประวัติ และแทรกนิทานพื้นบ้านเข้าไปด้วย ขณะที่วัด ลิมวัดสวนวารีย์ ด้านนอกเป็นเรื่องสินไซ ด้านในเป็นเรื่องพระเวสสันดรชาดก ส่วน ลิมวัดไชยศรี อ.เมือง จ.ขอนแก่น ด้านนอกเป็นเรื่องสินไซทั้งหมด

สาเหตุที่ทำไม่แต่ละลิม หรือ แต่ละวัดเลือกเรื่องราวที่เอามาวาดบนผนังลิมไม่เหมือนกัน ผศ.ชอบ อธิบายว่า อาจจะเป็นรสนิยมของคนในท้องถิ่น และความประสงค์ของเจ้าอาวาส บวกกับ

ความถนัดของช่างแต่้มสูปหรือคนวาดรูป การจะวาดเรื่องอะไร สอนคนในเรื่องอะไรบ้าง

“คนตัดสินใจหลักๆ คือเจ้าอาวาสวัด แต่หากพื้นที่ไหนเป็นประชาธิปไตยหน่อยก็อาจจะมีการฟังเสียงของชาวบ้านด้วย แต่หลักใหญ่อยู่ที่เจ้าอาวาสเพราะเป็นคนที่กำหนดให้สร้างสิม หรือโบสถ์ รวมถึงเป็นคนกำหนดรูปแบบ อัตลักษณ์ และเรื่องราวทั้งหมด”

ส่วนคนวาดและชาวบ้านที่จะร่วมแสดงความคิดเห็นนั้น แม้จะมีส่วนในการตัดสินใจ แต่ก็น้อย เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่จะยุ่งกับการทำมาหากิน ไม่ได้สนใจเรื่องราวของสังคมมากนัก เว้นเสียแต่เจ้าอาวาสวัดนั้นๆ ขอคำปรึกษาหรือเรียกประชุมเพื่อหารือ ส่วนช่างวาดภาพก็จะมีส่วนในการกำหนดรูปแบบ เพราะเป็นความถนัดของช่างแต่ละคน

“เรื่องที่น่าเสนอส่วนใหญ่ เน้นกรอบความเชื่อของพระพุทธศาสนา ที่ต้องการสอนใจประชาชน โดยภาพที่วาดอยู่ผาผนังสิมหรือโบสถ์ส่วนใหญ่วาดขึ้นเพื่อให้คนที่ไม่ได้มีโอกาสเข้าไปในโบสถ์ได้อ่าน ได้ดู เพราะโบสถ์ส่วนใหญ่จะมีขนาดลึกลับมาก เอาไว้ใช้ประกอบพิธีกรรมทางสงฆ์ เอาไว้บูชาพระ คนที่ขึ้นไปได้ไม่มาก และส่วนใหญ่ห้ามผู้หญิงขึ้น คนที่เหลือนั่งญาติโยม ญาติพี่น้องก็ต้องนั่งรอ เวลาที่นั่งรอนี้แหละหากมีภาพเขียนให้ได้อ่าน ได้ศึกษา หรือมีคนบอกเล่าเรื่องราวด้วย พวกคนที่รอจะได้รับความรู้ เพลิดเพลิน ได้คติธรรมสอนใจ” ผศ.ชอบ กล่าว

ส่วนที่มีการวาดสูปแต่้มตามผนังสิมใน

อีสานหลายแห่ง และลักษณะรูปแบบคล้ายๆ กัน สันนิษฐานว่า เกิดการลอกเลียนแบบ เพราะสมัยก่อนไม่มีเทคโนโลยีการสื่อสาร หากมีการไปเจอไปเห็นที่ไหน เห็นว่าสวยก็มีการบอกต่อจางข้างต่อทั้งช่างทำสิม และช่างวาดภาพ อย่างวัดที่ ตำบลดงบัง ช่างคนเดียวกันวาดภาพทั้งวัดป่าเรไรย์ และวัดโพธาราม แม้เรื่องราวจะแตกต่างกันบ้าง แต่ก็ยังเป็นกลุ่มช่างเดียวกัน

รวมไปถึงความเข้มแข็งของ หมู่บ้านในอีสานตอนกลางที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนามาก และเป็นหมู่บ้าน ชุมชนเก่าแก่มาก่อน ทำให้ปรากฏสิมและโบสถ์ลักษณะนี้ค่อนข้างมาก ในขณะที่ในพื้นที่อื่นๆ ไม่ค่อยเจอมากนัก และหากมองลึกไปถึงวิถีคนในชุมชน ชุมชนที่มีสิมโบราณและสูปแต่้มโบราณส่วนใหญ่เป็นชุมชนดั้งเดิม หมู่บ้านเก่าแก่อายุไม่ต่ำกว่า 200-250 ปี ไม่มีต้นไม้ เพราะมีการหักล้างทางพงมาก่อนจะเป็นหมู่บ้าน

เพิ่มมูลค่า ต่อยอดทางเศรษฐกิจ

แม้จะมีสูปแต่้มอยู่หลายพื้นที่ในภาคอีสานตอนกลาง แต่มีไม่มากนักที่ถูกนำมาต่อยอดและส่งต่อสู่การศึกษาเรียนรู้ แต่ไม่ใช่กับที่ ต.ดงบัง อ.นาดูน จ.มหาสารคาม ซึ่ง วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้นำเอาโครงการหนึ่งที่หลักสูตรหนึ่งชุมชน และโครงการหนึ่งคณะหนึ่งศิลปวัฒนธรรม พาณิสิตที่เรียนหลักสูตรรัฐศาสตรลงไปเรียนรู้ ถอดรหัสสูปแต่้มในวัด 2 แห่ง คือ สิมวัดโพธาราม และสิมวัดป่าเรไรย์ เพื่อให้ณิสิตนำกลับมาคิด ออกแบบ และ

พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่า
สูปแต่้มสู่การพัฒนาชุมชนในโครงการ **ฮักแพง
เบิ่งแจงสูปแต่้มดงบัง**

เรื่องนี้ **กันตา วิลลาชัย** รองคณบดีวิทยาลัย
การเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยสารคาม
บอกว่า การเรียนการสอนของคณะเน้นด้าน
รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ แต่ก็มาคิดว่า
จะอย่างไร หากบรรดาลูกศิษย์จบออกไปต้อง
ไปอยู่กับชุมชน ต้องไปพัฒนาชุมชน อยากให้เขา
เพิ่มมูลค่ามรดกวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนนั้นเพื่อ
เกิดเป็นมูลค่าเพิ่ม เป็นสินค้า และสร้างรายได้ให้
ชุมชนได้ จึงเลือกที่จะพานิสิตมาลงชุมชนแห่งนี้
และร่วมกันพัฒนา โดยใช้มรดกที่มีอยู่ไปคิด
ต่อยอดเพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน

“สินค้าที่นิสิตได้คิดออกแบบต่อยอดจาก
สูปแต่้มได้กลายเป็นสินค้าชุมชน ไม่ว่าจะ
ปลอกหมอน ปกิทิน เลื่อ กระเป๋า เข็มกลัด
แบรนต์สินค้า จาน ถ้วย ชาม และอื่นๆ โดยสิ่งที่
นิสิตทำนั้นจะเป็นเพียงโมเดล แต่หากชุมชนมีทุน
ในการเอาไปทำต่อ เพื่อทำเป็นอาชีพก็สามารถ
ทำได้เลย หรือนิสิตสามารถเป็นผู้ประกอบการ
รุ่นใหม่ในอนาคต” อ.กันตา ให้ข้อมูลถึงโครงการ
ดังกล่าวซึ่งจัดต่อเนื่องมาเป็นปีที่ 3 แล้ว

นอกจากสูปแต่้มที่ถูกพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์
เพื่อให้ภาครัฐศาสตร์เอาไปใช้ประโยชน์ต่อใน
การพัฒนาแล้ว ในส่วนของการพัฒนาชุมชนนั้น
ชุมชนสาวะถี โดย **พระครูบุญชยากร** เจ้าอาวาส
วัดไชยศรี เจ้าคณะตำบลสาวะถี อ.เมือง
จ.ขอนแก่น ก็เป็นพระนักพัฒนาอีกรูปหนึ่ง
ที่นำเอาสูปแต่้มข้างสิมอีสานไปเป็นสื่อในการปลุก
พลังคนในชุมชนให้หันมาร่วมแรงร่วมใจกัน
พัฒนาชุมชนจนกลายเป็นชุมชนต้นแบบในการ
ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมหลายรูปแบบ ทั้งการ
ท่องเที่ยวประเพณี วัฒนธรรม รวมถึงต่อยอดสู่
ลูกหลานคนรุ่นใหม่ จนกลายเป็นหมู่บ้านพัฒนา
ตัวอย่างที่หลายคนต้องเข้ามาเยี่ยมชม

สำหรับ **พระครูบุญชยากร** ซึ่งเป็นคนบ้าน
สาวะถีแต่ดั้งเดิม เมื่อได้กลับมาเป็นเจ้าอาวาส
วัดไชยศรีแห่งนี้ จึงคิดหาวิถีที่จะดึงคนเข้าวัด
โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่นับวันยิ่งห่างวัดไปทุกที

หลังจากสอบถามได้ความถึงเหตุผลที่ไม่ค่อย
เข้าวัดเนื่องจากมองว่า วัดเป็นเรื่องของคนแก่
พระครูจึงพยายามคิดหาวิธีดึงคนรุ่นใหม่เข้ามา
กระทั่งเห็นสูปแต่้มที่ผนังโบสถ์ซึ่งอยู่คู่ชุมชนมา
นาน แต่ไม่ค่อยมีใครสนใจนัก จึงอยากใช้สูปแต่้ม
นี้เป็นตัวเชื่อมดึงคนเข้าวัด

ยิ่งศึกษาเรียนรู้เรื่องราวที่ปรากฏบนผนังสิม
ซึ่งเป็นเรื่องสั้นไซ หรือ สังข์ศิลป์ชัย ก็เกิดความ
สงสัยว่า ทำไมวัดนี้ต้องวาดเรื่องสั้นไซ พระครูจึง
ศึกษาเจาะลึกลงไปทำให้เห็นคติธรรม คำสอน
ที่แฝงอยู่ในเรื่องเล่าพื้นบ้านเรื่องนี้ พร้อมหยิบยก
ขึ้นมาเป็นสื่อในการดึงคนเข้าวัด โดยเฉพาะ
เมื่อรู้ว่าที่ประเทศเพื่อนบ้านอย่างสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ได้นำเอา
เรื่องนี้มาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ
พระครูจึงยิ่งเห็นว่าเรื่องนี้สำคัญมาก

“เราตั้งแต่เด็กในชุมชนออกมาทำกิจกรรม
ตั้งกลุ่มเยาวชนศิลป์ไชยศรี ตั้งปราชญ์ชาวบ้าน
ออกมาบอกเล่าเรื่องราว มีคนสนใจมาเรียนรู้เยอะ
ขึ้น มีการเชื่อมกันระหว่าง หมู่บ้าน วัด โรงเรียน
มหาวิทยาลัยขอนแก่น และเมืองขอนแก่น จน
สูปแต่้มจากสิมวัดไชยศรีกลายเป็นเสาไฟอยู่เต็ม
มองขอนแก่น เป็นละครเวที เป็นหลักสูตรท้องถิ่น
และเป็นพื้นที่เมืองสามมิติดีสุข และอื่นๆ มากมาย
โดยทั้งหมดนี้คือหัวใจหลักในการดึงคนในชุมชน
ออกมาร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาชุมชนสาวะถีแทบ
ทั้งสิ้น” พระครูบุญชยากร กล่าว

นี่เป็นเพียงแคตัวอย่างเล็กๆ ที่มีการถอด
รหัสสูปแต่้มจากฝาผนังสิมในเมืองอีสาน ต่อยอด
สู่การพัฒนาในมิติต่างๆ ยังไม่ได้นับรวมถึงงาน
สัมมนาวัฒนธรรมสองฝั่งโขงที่สานสัมพันธ์ญาติ
น้ำหมึกของสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง คือสโมสรมักเขียน
ภาคอีสาน และสมาคมนักประพันธ์ลาว ให้
เชื่อมโยงเข้าสู่กัน ด้วยสูปแต่้มที่ปรากฏอยู่ทั้งสอง
ฟาก และเรื่องเล่าเดียวกันของคนสองแผ่นดิน

**นี่คือพลังของท้องถิ่น พลังของเรื่องเล่า
ที่ยังเข้มแข็งรอเวลาที่คนรุ่นใหม่จะมาถอดรหัส
เพื่อนำไปสู่การไฮบริตวัฒนธรรมที่แฝงเอาไว้จาก
สูปแต่้มบนผนังสิมเหล่านี้ ต่อยอดสู่การพัฒนา
อย่างยั่งยืน**